

**การจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทย**
Buddhist knowledge management of Phra Pariyatti Dhamma
general education schools in Thailand

พระมหาชวลิต คงแก้ว¹ ไชยนันท์ ปัญญาศิริ²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จการจัดการความรู้เชิงพุทธและกำหนดแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วิธีการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 13 รูป/คน โดยแบ่งออกเป็น 4 ภูมิภาคๆ ละ 1 โรงเรียน แล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ทั้ง 4 โรงเรียน มีปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ระดับบุคคลคือ ผู้บริหารโรงเรียนคำนึงถึงความแตกต่างและหลากหลายของนักเรียน กระตุ้นเตือนให้ครูแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ผู้บริหารและครูมีความเป็นกัลยาณมิตร คอยแนะนำ ช่วยเหลือและเข้าใจนักเรียน การนำหลักกุตตมธรรมตามขั้นตอนการเรียนรู้วิถีพุทธมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน ส่วนปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ระดับองค์กรคือ มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทในการสื่อสาร ใช้งานร่วมกัน และจัดเก็บความรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน มีการใช้หลักสาราณียธรรมคือมีความปรารถนาดีต่อกันทางกาย วาจาและใจ เคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง ไม่หวงความรู้ และมีการปฏิบัติตามหลักอุปราณีธรรม ในการประชุมปรึกษาหารือ ปฏิบัติตามกฎระเบียบ พร้อมทั้งเคารพและส่งเสริมบุคคลมีความรู้ให้อยู่กับองค์กร ส่วนการกำหนดแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธ โรงเรียนได้อาศัยกระบวนการจัดการความรู้ที่ประกอบไปด้วย การกำหนดความรู้ การแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดเก็บความรู้ การเผยแพร่ความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้โดยยึดโยงอยู่กับความรู้ที่อิงหลักการพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น และมีปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ระดับบุคคลและองค์กรเพื่อขับเคลื่อนไปสู่โรงเรียนปฏิบัติที่ดีเลิศ

คำสำคัญ: การจัดการ ความรู้เชิงพุทธ โรงเรียนพระปริยัติสามัญ แผนกสามัญศึกษา

Abstract

This research aimed to study supporting factors to success for Buddhist Knowledge Management and guidelines to management Buddhist Knowledge of Phra Pariyatti Dhamma General Education Schools. The Method is based on In-depth interviews with key informant of 13 people. The study was divided into four regions with one representative per school to be interviewed. The data were then analyzed.

The results showed that all four schools have supporting factors in knowledge management at individual level. The executives were taken into account of the differences and variety of students. They motivated a teachers to Seek knowledge for self-improvement. Executives and teachers are grateful, guiding and understanding. They used the Wutthydhamma rule according to these steps in Buddhism learning to applied in the course. For the factors supporting knowledge management in the organization, the information

¹ นักศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม

² อาจารย์ ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม

technologies play a role in communication. Sharing and storing knowledge increased working performance by using Saraniyadhamma rules. The Saraniyadhamma rules are praising each other, respect different opinions, sharing of knowledge and compliance with the Apparihaniyatidham rules when having a meeting, respect the rules and keeping knowledgeable persons within the organization. For the definition of Buddhist knowledge management, the schools rely on knowledge management processes such as defining knowledge, seeking knowledge, exchange of knowledge, knowledge storage, dissemination of knowledge and the application of knowledge based on the principles of Buddhism and 8 groups of learning in accordance with the local culture and the factors supporting the management of personal and organizational knowledge to drive the excellent practices.

Keywords: management, Buddhist knowledge, Phra Pariyatti Dhamma school, general education

ความเป็นมาของปัญหา

โลกในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อมท่ามกลางกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้ประสบปัญหาในการรับข้อมูลข่าวสารเป็นอย่างมาก จนทำให้เกิดสังคมแบบใหม่ขึ้นที่เรียกว่า สังคมสารสนเทศ สังคมแห่งการเรียนรู้ หรือสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ที่ต้องอาศัยทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญมาก เพราะทรัพยากรมนุษย์เป็นตัวกลางในการสร้าง กระจาย ประยุกต์ใช้ และยกระดับความรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาองค์กรซึ่งต้องอาศัยการศึกษาที่มีกระบวนการจัดการความรู้เป็นตัวนำ การจัดการความรู้จึงเป็นเครื่องมือของการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาสถานศึกษา การพัฒนาบุคลากร และการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ และมีความรู้ความสามารถ พร้อมทั้งจะเผชิญกับปัญหาที่หลากหลายจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทศวรรษที่ 21 แต่โดยแท้จริงแล้วสถานศึกษาเผชิญกับปัญหาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ โดยเฉพาะปัญหาด้านรูปแบบการจัดการความรู้ที่ไม่ชัดเจน เนื่องจากการศึกษาส่วนใหญ่ดำเนินการจัดการความรู้เพราะเป็นเงื่อนไขในการประเมินองค์กรมากกว่า ไม่ได้ดำเนินการเพราะเห็นความสำคัญ

และประโยชน์ที่ได้จากการจัดการความรู้ จึงไม่มีการกำหนดแนวทางการดำเนินการที่ชัดเจนในการแสวงหาความรู้ การสร้างระบบฐานข้อมูลสำหรับแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ หรือสร้างเครื่องมือสำหรับการเรียนการสอน จึงทำให้ผลลัพธ์การดำเนินการไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร สอดคล้องกับแนวคิดของ ธีระ รุญเจริญ (2550) ได้กล่าวไว้ว่า การดำเนินการจัดการความรู้ของสถานศึกษาในประเทศไทยยังมีจำนวนน้อย เพราะการจัดการความรู้ยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับสถานศึกษาจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรต่างๆ และ สถาบันการศึกษาของไทยจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้ขึ้น

เมื่อมองย้อนไปดูการจัดการศึกษาในสถาบันพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งมีวัตถุประสงค์พิเศษในการจัดการศึกษามุ่งเน้นการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร เพื่อสร้างศาสนทายาททางธรรมที่มีคุณภาพสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ปัจจุบันได้รับการยอมรับและมีบทบาทมากขึ้นโดยถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาของชาติ อย่างไรก็ตามโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ยังมีสภาพปัญหา และอุปสรรคอยู่หลายด้าน

โดยเฉพาะปัญหาด้านการจัดการความรู้ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) ด้านบุคคล ผู้บริหารมีความรู้และทักษะไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการศึกษาและการจัดการความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง บุคลากรขาดความชำนาญในวิชาที่สอน อีกทั้งการพัฒนาความรู้ของบุคลากรยังไม่ต่อเนื่องและไม่ทั่วถึง ไม่ได้รับสวัสดิการที่เหมาะสมกับยุคเศรษฐกิจปัจจุบัน มีการเปลี่ยนงานทำให้เกิดภาวะสมองไหลไปในองค์กรที่มั่นคงกว่า นักเรียนมีความแตกต่างและหลากหลายทางด้านสังคม พื้นฐานความรู้ ภาษา และผู้เรียนมีการเรียนทั้ง 3 แผนก คือแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษาทำให้ผู้เรียนต้องเรียนมากกว่าโรงเรียนสายสามัญทั่วไปจนทำให้เกิดความเหนื่อยล้าในการเรียนนำไปสู่ปัญหาด้านการพัฒนาความรู้ของผู้เรียนภายใต้เวลาเรียนที่จำกัด

2) ด้านองค์กร โรงเรียนไม่มีความชัดเจนด้านหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ขาดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาระบบการจัดการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ทำให้ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาและส่งเสริมการศึกษา การเรียนรู้ของผู้เรียนที่เป็นศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา (กองพุทธศาสนาศึกษา, 2553) รวมทั้งสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ ขาดสื่อ วัสดุ และอุปกรณ์ประกอบการสอนที่เพียงพอและทันสมัย ทำให้เกิดปัญหาด้านการจัดการความรู้ที่จะพัฒนาโรงเรียนไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ในสถานศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนานักบุคลากรและผู้เรียนให้มีคุณภาพด้านการศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อองค์กรคณะสงฆ์ ด้านการจัดการศึกษาในแผนกสามัญศึกษาและแผนกอื่นๆ ด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา
2. เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตในการศึกษาและการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญทั้ง 4 ภูมิภาค ประกอบไปด้วย 1) ผู้อำนวยการส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ 2) ผู้บริหารโรงเรียน 3) พระภิกษุและครู ในโรงเรียนที่ผ่านการรับรองคุณภาพภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) ในปีการศึกษา 2556 และโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ คือ มีนักเรียนเกิน 300 รูปขึ้นไป ทั้ง 4 ภูมิภาคๆ ละ 1 แห่ง ได้แก่ 1) ภาคเหนือ โรงเรียนเซตุนศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โรงเรียนประภัสสรวริยาศาสตร์วิทยาลัย จังหวัดขอนแก่น 3) ภาคกลาง โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา วัดจุฬารัตนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 4) ภาคใต้ โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษา วัดสระเรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 13 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ใช้การการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้ข้อคำถามการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) ที่มีเนื้อหาสาระในการสัมภาษณ์สอดคล้องกับปัญหาการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

วิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) เพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ โดยการตรวจสอบแหล่งของข้อมูล จากแหล่งที่จะพิจารณาในการตรวจสอบข้อมูล คือ 1) แหล่งเวลา ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาในเวลาที่แตกต่างกัน เพื่อพิสูจน์ว่า ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ 2) แหล่งสถานที่ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ในสถานที่ที่มีความต่างกัน ในโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 4 ภูมิภาค เพื่อต้องการพิสูจน์ว่า ถ้าข้อมูลต่างสถานที่กันจะได้ข้อมูลที่เหมือนกันหรือไม่ 3) แหล่งบุคคล ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาโดยเลือกบุคคลทั้ง 3 ระดับที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนเพื่อต้องการพิสูจน์ว่า ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ และดำเนินการตรวจสอบข้อมูลสัมภาษณ์จากแหล่งของเวลา สถานที่ และบุคคลที่ต่างกัันดังกล่าว จนข้อมูลที่ได้อยู่ในระดับอิ่มตัว (Saturated) จึงหยุดสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล

มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบเนื้อหาสาระในการสัมภาษณ์
2. สร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างตามกรอบที่กำหนด
3. เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในโรงเรียนที่กำหนด
4. วิเคราะห์เนื้อหาจากผลการสัมภาษณ์ที่เก็บมาแต่ละโรงเรียนใช้แบบการพรรณนาความ (อธิบาย-ตีความ) (Descriptive interpretation) โดยมีขั้นตอน ดังนี้
1) นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการบันทึกเสียงมาวิเคราะห์โดยการถอดเทปซึ่งดำเนินการโดยนำเทปบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ลงเครื่องคอมพิวเตอร์ถอดความจากที่ได้ยิน จัดพิมพ์เป็นตัวอักษรและจัดลงหมวดหมู่ 2) เชื่อมโยงความสัมพันธ์กับข้อมูลโดยการ

ตรวจสอบหมวดหมู่ที่ได้มีความสอดคล้องแนวคิดทฤษฎีและกรอบแนวคิดของการวิจัย เพื่ออธิบายความจริงจากความเข้าใจให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อดำเนินการสรุปเนื้อความของการวิจัย และสังเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ทั้ง 4 โรงเรียน เป็นปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้สำหรับโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ

5. สร้างหรือกำหนดแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทยโดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากข้อที่ 4

ผลการวิจัย

ผลศึกษาปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จในการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา

1. ผลการจัดการความรู้ในระดับบุคคล

1.1 ผลการศึกษาการจัดการความรู้ในระดับบุคคลเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ด้านบารมีของผู้นำ พบว่า ทั้ง 4 โรงเรียนผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ เป็นที่เคารพศรัทธาของครูและนักเรียน ประพฤติตนอยู่ในกรอบพระธรรมวินัย เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้ตาม คอยสั่งการและกระตุ้นเตือนให้ครูแสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนาตนเอง มีส่วนร่วมกำหนดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ร่วมกับครูและนักเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยและวิถีวัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาค

ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล พบว่า ทั้ง 4 โรงเรียน ผู้บริหารและครูมีความเข้าใจนักเรียน คำนึงถึงความแตกต่างและหลากหลายด้านสถานะทางสังคม ชาติพันธุ์ชนเผ่า ภาษา และพื้นฐานความรู้ของนักเรียน มีการคัดกรองนักเรียนเพื่อปรับพื้นฐานความรู้ส่วนบุคคลอื่น ๆ ครูแก้ไขปัญหตามกรณีของผู้เรียนไป แต่โรงเรียนจึงมีโครงการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อปรับพื้นฐานก่อนเปิดเรียน

ด้านการกระตุ้นเตือนทางปัญญา พบว่า ทั้ง 4 โรงเรียน มีแนวความคิดการจัดการศึกษาเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และสร้างศาสนทายาททางธรรม ผู้บริหารโรงเรียนกระตุ้นเตือนให้ครูแสวงหาความรู้มาปรับใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน ส่งครูอบรมความรู้เพิ่มเติมให้ตรงกับสายวิชาชีพและหน้าที่รับผิดชอบโดยอาศัยเครือข่ายโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ และมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ คัดเลือกครูไปฝึกอบรมตามโครงการพัฒนาความรู้ครูสู่มืออาชีพ แต่พบว่าทั้ง 4 โรงเรียนไม่มีนโยบายด้านการจัดการความรู้ไว้อย่างชัดเจนเพื่อพัฒนาความรู้ของบุคลากรให้ขับเคลื่อนไปสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน

ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ พบว่า โรงเรียนทั้ง 4 แห่ง มีอัตลักษณ์และวัตถุประสงค์พิเศษในการจัดการศึกษาพิเศษมุ่งสร้างศาสนทายาทสืบทอดอายุพระศาสนา ครูมีความทุ่มเทเสียสละในการทำงาน การปรับขึ้นเงินเดือนขึ้น 10 เปอร์เซ็นต์ มีการจัดสวัสดิการ และจัดหาอุปกรณ์ และสื่อการสอนที่เพียงพอ มีการมอบทุนการศึกษาจากรุ่นพี่ที่จบการศึกษาให้กับนักเรียนรุ่นน้อง มีสถานพยาบาล 1 หลังและมีบุคลากรทางการแพทย์ ใ้บริการด้านสุขภาพ มีทุนการศึกษาให้กับครูและนักเรียนที่มีความรู้ความสามารถต้องการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ทั้ง 4 โรงเรียนมีกองทุนพระภิกษุ-สามเณรอาพาธ และมีกองทุนกู้ยืมสำหรับบุคลากรที่ได้จากค่าสมทบกองทุนสวัสดิการครูและบุคลากรเพื่อแก้ไขปัญหาสมองไหลไปหน่วยงานอื่น

1.2 ผลการศึกษาการจัดการความรู้ในระดับบุคคลเกี่ยวกับหลักกัลยาณมิตรตา ซึ่งเป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

พบว่า ทั้ง 4 โรงเรียน เป็นโรงเรียนแบบกินนอน ผู้บริหารและครูมีความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน มีการส่งเสริมช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านต่างๆ ตามหน้าที่ด้วยความเมตตา ครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนได้รับการอบรมให้เป็นครู กัลยาณมิตร มีการคัดแยกนักเรียนตามพื้นฐานความรู้ ศึกษาประวัติเป็นรายบุคคลเพื่อวิเคราะห์

พฤติกรรมและให้แนวคำปรึกษาด้านการเรียน ชีวิตความเป็นอยู่ พฤติกรรมเสี่ยงและการหาจัดทุนการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนและครู ปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร 4 และหลักกัลยาณมิตร หลักสังคหวัตถุ 4 หลักกัลยาณธรรม 7 เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน จัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน มีการพึ่งพาอาศัยกันแบบพี่น้อง ด้วยการประพฤติปฏิบัติตัวให้น่าเคารพกราบไหว้ เป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียน ทั้ง 4 โรงเรียนเน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัด โรงเรียน และชุมชน แต่พบว่า ครู กัลยาณมิตร ทั้ง 4 โรงเรียนยังไม่สามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในห้องเรียนเพื่อสร้างแรงจูงใจ ความสนใจ หรือหาวิธีการใหม่ๆ มาปรับใช้กับการเรียนการสอนในเชิงสร้างสรรค์ตามเป้าหมายที่วางเอาไว้

1.3 ผลการศึกษาการจัดการความรู้ในระดับบุคคลเกี่ยวกับบุุชคุณธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

ด้านสัจจะสุจริต คือ ขันการเสวนาผู้รู้ พบว่า ทั้ง 4 โรงเรียน มีแนวความคิดการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างครูกับนักเรียน ครูมีความเข้าใจนักเรียน

ด้านสัทธัมมัสสนะ คือ ขันระดับความรู้ พบว่า ทั้ง 4 โรงเรียน นักเรียนมีความประพฤติเรียบร้อย โดยโรงเรียนเขตพนศศึกษา มีโครงการฟังด้วยดียอมมีปัญญาโรงเรียนประภัสสรวทยาใช้หลัก สุ จี ปุ ลิ (ฟัง คิด ตาม จด บันทึก) และโครงการ 5 นาทีเพื่อปัญญา มีกิจกรรมฟังโอวาทจากผู้บริหารโรงเรียนและมีกิจกรรมอื่นเสริม มีกิจกรรมชุมนุมภาษาพาเพลิน

ด้านโยนิโสมนสิการ คือ ขันสร้างสรรค์ความคิด พบว่า โดยภาพรวม ทั้ง 4 โรงเรียนส่งเสริมผู้เรียนให้มีคุณลักษณะการคิดแบบวิถีพุทธประยุกต์เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ โดยการนำเอาหลักอริยสัจ 4 มาบูรณาการในการคิดวิเคราะห์ เชื่อมโยงความคิดจากเหตุไปหาผล การใช้เทคนิคในการเปรียบเทียบผ่านกิจกรรมชุนนุมนเกมส์คณิตคิดสนุก กิจกรรมศิลป์สมาธิ เพื่อพัฒนาทักษะด้านการคิด

วิเคราะห์อย่างมีวิจรรย์ญาณในเชิงสร้างสรรค์และมีเหตุผล มีความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหา

ด้านธัมมานุষ্ঠัมมปฏิบัติ คือขั้นสรุปเพื่อนำสู่แนวทางปฏิบัติ พบว่า ทั้ง 4 โรงเรียน นักเรียนได้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาให้ห้องเรียนในวิชาธรรมภาคปฏิบัติ วิชาธรรมวินัย ไปสู่การเรียนรู้โดยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน นอกสถานศึกษาเป็นเวลา 7-10 วัน ทุกปีการศึกษา โรงเรียนมีหน่วยธรรมนิเทศ กลุ่มวาทศิลป์ จัดกิจกรรมสร้างนักเทศน์รุ่นเยาว์ การแสดงธรรมในวันธรรมสวนะ และการจัดโครงการธรรมะเข้าถึงคน นอกจากนี้ ยังมีโครงการภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดกิจกรรมทำโครงการวิทยาศาสตร์เพื่อการประกวดในกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ

2. ผลการจัดการความรู้ในระดับองค์กร

2.1 ผลการศึกษาการจัดการความรู้ในระดับองค์กรเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ

ด้านเทคโนโลยีในการสื่อสาร พบว่า โดยภาพรวม ทั้ง 4 โรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนและครูใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ สำหรับใช้กำหนดความรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสานงานด้านข้อมูลข่าวสารร่วมกัน ผู้บริหารโรงเรียนกำหนดให้ครูพัฒนาขีดความสามารถการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร เพิ่มทักษะความรู้ในการทำงาน โรงเรียนมีห้องสมุดและห้องเรียนอัจฉริยะสำหรับนักเรียน (Smart classroom) ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน แต่พบว่า โรงเรียนประภัสสรวริทยา มีอุปกรณ์เทคโนโลยีการสื่อสารความรู้เฉพาะในห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ เพราะปัจจัยด้านอาคารสถานที่และงบประมาณที่จำกัด ส่วนด้านการพัฒนาการระบบข้อมูลสารสนเทศ ทั้ง 4 โรงเรียนยังมีเนื้อหาและการจัดระบบสารสนเทศขาดการปรับปรุงให้เป็นปัจจุบัน

ด้านเทคโนโลยีในการใช้งานร่วมกัน พบว่า ทั้ง 4 โรงเรียน มี Website หรือ Facebook ของโรงเรียน สำหรับใช้เป็นช่องทางในการติดตามข้อมูลข่าวสาร และทำงานร่วมกัน นักเรียนสามารถแสวงหาความรู้จากห้องสมุดห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ครูใช้สื่อเทคโนโลยี เช่น

คอมพิวเตอร์ เครื่องฉาย VCD ประกอบการสอน แต่พบว่าครูบางคนยังขาดทักษะความรู้ในการใช้เทคโนโลยี ประกอบการสอน การผลิตสื่อและการสื่อสาร โรงเรียนจึงมีเจ้าหน้าที่งานเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาสื่อและนวัตกรรมคอยฝึกอบรมและพัฒนาความรู้ของครู

ด้านเทคโนโลยีการจัดเก็บความรู้ พบว่า ทั้ง 4 โรงเรียน เทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญในการจัดเก็บข้อมูล ความรู้ โรงเรียนมีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการระบบสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้กับครูเพื่อเพิ่มพูนทักษะความรู้ด้านการจัดเก็บข้อมูลและความรู้ เช่น การอบรมโปรแกรมการจัดเก็บข้อมูลระบบสารสนเทศการศึกษา (EIS) การอบรมโปรแกรมการจัดเก็บข้อมูลรายบุคคล (e-Citizen) ทำให้การจัดเก็บข้อมูลและความรู้เป็นระบบมากขึ้นในฐานข้อมูลของโรงเรียน ง่ายต่อการเข้าถึงและใช้เป็นฐานข้อมูลประกอบการตัดสินใจด้านการวางแผนและกำหนดนโยบายของผู้บริหาร

2.2 ผลการศึกษาการจัดการความรู้ในระดับองค์กรด้านสรวาณียธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาโดยภาพรวม ทั้ง 4 โรงเรียน

ด้านเมตตาทายกรรม คือการกระทำดีต่อกัน พบว่า ผู้บริหารและครูมีความประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่นักเรียนโดยใช้หลักคิด “ยถาว่าที ตถาการวี” พูดอย่างไรทำอย่างนั้น จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ด้วยการกระทำเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจกรรม รู้จักการทำงานเป็นทีมและฝึกความรับผิดชอบร่วมกัน ด้านเมตตาวาจกรรม คือการพูดดีต่อกัน พบว่า ครูมีสัมมาวาจา พูดจาด้วยความหวังดี เมื่อนักเรียนประพฤติตัวไม่เหมาะสมหรือมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียน ครูคอยแนะนำตักเตือนโดยยกหลักธรรม ด้านเมตตานิกรกรรม คือการคิดดีต่อกัน พบว่า ครูส่วนมากเป็นพระภิกษุหรืออยู่ในเพศคฤหัสถ์ผ่านการบวชเรียนมาก่อน ได้ปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร 4 มีความเมตตาและคิดปรารถนาต่อกัน

ด้านสาธารณะโกคือคือการรู้จักแบ่งปันความรู้ต่อกัน พบว่า ครูมีความเชื่อเพื่อเชื่อแม่ แบ่งปันความรู้และข้อมูล ผ่านการประชุมประจำเดือน ประชุมกลุ่มสาระการเรียนรู้การให้ความรู้หน้าชั้นเรียน โรงเรียนมีทีมงานครูและนักเรียนรับผิดชอบในการนำข้อมูลข่าวสารและความรู้ต่างๆ ไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านบอร์ดประชาสัมพันธ์ Website และจัดทำหนังสือสารสนเทศประจำปีออกเผยแพร่

ด้านสี่สามัญคุณตา คือการมีระเบียบวินัย พบว่าผู้บริหารโรงเรียน ครูและนักเรียน ส่วนมากเป็นพระภิกษุและสามเณรมีศีลเป็นเครื่องกำกับความประพฤติ นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน เช่น การฟังโหวทก่อนเข้าเรียน ระเบียบการนุ่งห่มจีวร ระเบียบการปฏิบัติตนภายในและภายนอกห้องเรียน ด้านทวิภูมิสามัญคุณตา คือการมีเหตุผลต่อกัน พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูมีพื้นฐานความรู้ และมีวิสัยทัศน์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันในเชิงสร้างสรรค์ ภายใต้หลักคิดแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง และมีการนำเอาหลักอริยสัจ 4 มาปรับใช้ในกระบวนการคิดแก้ปัญหา

2.3 ผลการศึกษาการจัดการความรู้ในระดับองค์กรด้านอธิปไตยธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา สามารถสรุปออกเป็น 3 ด้าน ได้ดังนี้

ด้านการประชุมปรึกษาหารือ พบว่า ทั้ง 4 โรงเรียน มีการจัดประชุมระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครูและบุคลากรเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำความเข้าใจแก้ไขปัญหาเรื่องต่างๆ สรุปการทำงานและขับเคลื่อนการเรียนการสอนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันตามปฏิทินการศึกษา มีการประชุมกับกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ และหน่วยงานอื่นในโอกาสต่างๆ

ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ไม่ลุแก่อำนาจไม่เห็นแก่ตัวและรักความสงบ พบว่า ทั้ง 4 โรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน ครู และนักเรียนส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุสามเณรได้ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย มีความเชื่อเพื่อเชื่อแม่ และ

รักความสงบ แต่ละโรงเรียนมีแนวคิดการออกกฎระเบียบข้อบังคับเพิ่มเติม โดยให้มีความสอดคล้องกับระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ ไม่ขัดหรือแย้งกับหลักพระธรรมวินัย มีธรรมาณูญญาของโรงเรียน และส่งเสริมให้ทุกคนปฏิบัติตามหลัก 4 ส. คือ ส่งเสริม สร้างสรรค์ เสียสละ และสามัคคี เน้นให้ครูและนักเรียนที่เป็นพระภิกษุสามเณรปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัดและปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการออกกฎระเบียบตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของภาคใต้ ทั้ง 4 โรงเรียนเมื่อมีผู้กระทำความผิดจะทำการตักเตือนและลงโทษด้วยหลักเมตตาธรรมตามกฎระเบียบโรงเรียน และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียน

ด้านการเคารพนับถือและส่งเสริมคนดีมีความรู้ให้อยู่ในองค์กร ทั้ง 4 โรงเรียนมีวัฒนธรรมองค์กรเคารพให้เกียรติกันตามอาวุโส และตามโครงสร้างการบริหาร มีค่านิยมยกย่องส่งเสริมคนดีเชิงรุกเกียรติแก่ผู้บริหารโรงเรียนและครู ที่มีผลงานโดดเด่นตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดเสนอชื่อเข้ารับรางวัลจากองค์กรต่างๆ เช่น รางวัลผู้บริหารดีเด่นด้านส่งเสริมอัตลักษณ์ รางวัลยกย่องเชิดชูเกียรติ “หนึ่งแสนครูดี” จากคุรุสภา พร้อมทั้งปลูกฝังให้บุคลากรมีความกตัญญูต่อบุคคลที่ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านการส่งเสริมความรู้ นอกจากนี้ มีการพัฒนาครูให้มีทักษะและความรู้เพิ่มเติมตามภาระหน้าที่รับผิดชอบ พร้อมทั้งจัดสวัสดิการและทุนการศึกษาให้ตามความเหมาะสม

3. แนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทย โดยจำแนกตามกระบวนการจัดการความรู้ 6 ด้าน ดังนี้

3.1 ด้านการกำหนดความรู้ มีการกำหนดความรู้ยึดโยงกับหลักสูตรแกนกลางพื้นฐานของกระทรวงศึกษาในกลุ่ม 8 สาระการเรียนรู้ โดยมีความสอดคล้องกับหลักการดั้งเดิมคือความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี และมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค

3.2 ด้านการแสวงหาความรู้ เน้นการแสวงหาความรู้ไปที่ครูผู้สอนเป็นสำคัญ ในส่วนนักเรียนได้อาศัยครู กัลยาณมิตรคอยเป็นที่เลี้ยงแนะนำสั่งสอนและสั่งการผ่าน กิจกรรมพัฒนาความรู้ของผู้เรียนเน้นการแสวงหาความรู้ เชื่อมโยงและสอดคล้องกับหลักสูตรวินัย ความรู้ 8 กลุ่มสาระ เป็นไปตามวิถีวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น เน้นความประหยัดคุ้มค่าตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง และอาศัยบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีส่วนสำคัญช่วยสนับสนุนให้การแสวงหาความรู้มีความสะดวกรวดเร็วขึ้น

3.3 ด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ ครูมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมทักษะการใช้ภาษาแลกเปลี่ยนความรู้ของนักเรียนในรูปแบบการถามตอบ การฝึกแสดงความคิดเห็น การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ ส่วนการแลกเปลี่ยนความรู้ไปสู่ภายนอกสถานศึกษานั้น โรงเรียนมีการสร้างเครือข่ายกลุ่มของโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ และเครือข่ายชุมชน องค์กร เช่น ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนมหาวิทยาลัยสงฆ์โดยการประชุม การอบรมความรู้ การบริการวิชาการ ผ่านโครงการพัฒนาครูสู่ครูมืออาชีพ กิจกรรมส่งเสริมแลกเปลี่ยนความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน การจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์ครู ผู้ปกครองและชุมชน ได้อาศัยเทคโนโลยีเป็นตัวเชื่อมโยงและมีบทบาทที่เอื้อให้การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันเป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

3.4 ด้านการจัดเก็บความรู้ โรงเรียนพัฒนาครูให้มีความรู้ด้านเทคโนโลยีในใช้งานร่วมกัน การจัดเก็บข้อมูลและความรู้ต่างๆ ในระบบฐานข้อมูลที่ดีขึ้น ครูมีพัฒนาการในการจัดทำแฟ้ม เอกสารประกอบการสอนที่ได้จากการสร้าง แลกเปลี่ยนความรู้ จัดเก็บเป็นระบบเพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้นและใช้งานร่วมกัน ส่วนการจัดเก็บความรู้เพื่อเป็นคลังข้อมูลของโรงเรียนยังเป็นเพียงแนวคิดขั้นเตรียมความพร้อมเท่านั้น ยังไม่มีวิธีปฏิบัติสำหรับที่ชัดเจนเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการประยุกต์ใช้ความรู้

3.5 ด้านการเผยแพร่ความรู้ มีรูปแบบการเผยแพร่ความรู้แบบดั้งเดิมคือการเทศนาธรรม การสอนศีลธรรม

แก่นักเรียนและประชาชน แต่โรงเรียนได้พัฒนารูปแบบการเผยแพร่ข่าวสารความรู้ผ่านช่องทางต่างๆ เช่น แผ่นพับ-โบรชัวร์ บอร์ดประชาสัมพันธ์ และอาศัยเทคโนโลยีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและวิทยุกระจายเสียงในการเผยแพร่ความรู้ แต่ยังคงถือว่าอยู่ในวงจำกัดเฉพาะในกลุ่มของโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ วัด และชุมชนใกล้เคียงเท่านั้น

3.6 ด้านการประยุกต์ใช้ความรู้ มีการส่งเสริมให้นักเรียนให้นำความรู้ที่ได้จากขั้นตอนการกำหนดความรู้ แสวงหาความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ การสืบค้นจากเทคโนโลยีสารสนเทศ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนักกัลยาณมิตรและแหล่งเรียนรู้อื่นๆ นำมาวิเคราะห์กลั่นกรองหาเหตุผลตามหลักโยนิโสมนสิการเพื่อได้ข้อเท็จจริงก่อนนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการดำเนินชีวิตและนำไปเผยแพร่ต่อ

อภิปรายผล

ผลการศึกษาปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ในระดับบุคคล ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของทั้ง 4 โรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนเป็นที่เคารพศรัทธาและประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ตาม คำนึงถึงความแตกต่างด้านพื้นฐานความรู้ของผู้เรียนมากำหนดเป็นกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ กระตุ้นเตือนให้ครูและนักเรียนแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตัวเอง พร้อมทั้งให้คำชมเชย จัดสรรเงินเดือนและสวัสดิการให้แก่ครูอย่างเหมาะสม สอดคล้องแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ Bass & Avolio (1994) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมี 4 องค์ประกอบใช้ชื่อย่อว่า 4I's (Four I's) คือ 1) การสร้างบารมี 2) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล 3) การกระตุ้นทางปัญญา 4) การสร้างแรงบันดาลใจ และสอดคล้องกับงานวิจัยของรศพร ทองธรรมจินดา (2554) เรื่อง การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการวิจัยในชั้นเรียน องค์ประกอบด้านผู้นำการเปลี่ยนแปลง เช่น ผู้บริหารให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษาและช่วยเหลือบุคลากรในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารเป็นแรงบันดาลใจ

บันดาลใจในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารให้รางวัลเมื่อบุคคลปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมาย

ด้านกัลยาณมิตรตา คือความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันโดยภาพรวมผู้บริหารโรงเรียนและครูมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อนักเรียน มีคลินิกให้คำปรึกษา จัดอบรมให้ความรู้แก่ครูเพื่อสร้างความความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน คอยให้คำแนะนำตักเตือนแก่ผู้เรียน สอดคล้องกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือกัลยาณมิตรตา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539) ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความสำคัญของกัลยาณมิตรในพุทธปิมาทาที่วรรคว่า “เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายนอก เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนกัลยาณมิตรนี้ ความมีกัลยาณมิตรย่อมเป็นไปเพื่อความมีประโยชน์มาก” และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระณรงค์ กิตติโร (เด่นประเสริฐ) (2549) เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกัลยาณมิตร คือองค์ประกอบด้านบุคคลที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ มีคุณสมบัติที่สามารถให้การอบรมสั่งสอน ช่วยแนะนำ ชักจูง หรือเป็นแบบอย่างที่ดี นำไปสู่หนทางแห่งการเรียนรู้ที่ถูกต้อง รวมถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ชักจูงส่งเสริมเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้

ผลการศึกษาด้านคุณธรรม คือธรรมะสำหรับก่อให้เกิดความเจริญในการศึกษา ตามขั้นตอนการเรียนรู้วิถีพุทธ พบว่า ทั้ง 4 โรงเรียนโดยภาพรวม ครูกับนักเรียนมีความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันเพื่อสร้างบรรยากาศชุมชนแห่งการเรียนรู้ นักเรียนหันแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ครูส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิด วิเคราะห์เพื่อหาเหตุผลโดยนำหลักอริยสัจ 4 มาปรับใช้ในกระบวนการคิดวิเคราะห์ จนมีความสามารถในการคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง พร้อมทั้งนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการเรียน การดำ เนินชีวิต สอดคล้องกับหลักธรรมในทาง

พระพุทธศาสนา คือ คุณธรรม 4 ประการ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539) ที่ว่าปัญญาคุณธรรม 4 เป็นคุณธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญด้วยปัญญา ก่อให้เกิดความเจริญอกงาม พร้อมทั้งเป็นคุณธรรมที่มีอุปการะมากแก่มนุษย์ธรรม 4 ประการ ได้แก่ สัมปรีชสังเสวะ สัทธัมมัสสวนะ โยนิโสมนสิการ และธัมมานุสम्मปฏิบัติ และงานวิจัยของเอี่ยมอร ชลวร (2554) เรื่อง การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักคุณธรรม 4 ด้วยการคบหากับผู้ทรงปัญญาที่เป็นสัตบุรุษ เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ เพื่อนที่คบหา สั่งสอนอบรมไปในทางที่ตรงเรียกว่า สัมปรีชสังเสวะ หมั่นฟังความรู้จากผู้ทรงปัญญาเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ ความเข้าใจเกิดปัญญาที่เรียกว่า สัทธัมมัสสวนะ และนำความรู้นั้นมาพิจารณาไตร่ตรองด้วยความคิดที่แยกคายด้วยวิธีการต่างๆ และนำความรู้ตามขั้นตอนข้างต้นไปปฏิบัติให้สมควรแก่ธรรมให้เหมาะสมทั้งกาลเวลา สถานการณ์และวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ปัญญา

ผลการศึกษาปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ในระดับองค์กร ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมี ทั้ง 4 โรงเรียนเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสื่อสาร การใช้งานร่วมกัน และการจัดเก็บความรู้ ครูใช้เทคโนโลยีในการติดต่อประสานงานเพื่อลดขั้นตอนและเวลาในการทำงาน มีการอบรมทักษะการใช้โปรแกรมและเทคโนโลยีในการจัดเก็บข้อมูล ความรู้ในรูปแบบต่างๆ สอดคล้องแนวคิดบทบาทเทคโนโลยีสารสนเทศในการสนับสนุนการจัดการความรู้ของสมชาย นำประเสริฐกุล (2558) ที่กล่าวว่า การนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมีผลต่อความสำเร็จในระบบการจัดการความรู้ เข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการจัดการความรู้ทั้งในส่วนของพนักงานและองค์กร โดยเทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทในการจัดการความรู้ประกอบด้วย 1) เทคโนโลยีในการสื่อสาร 2) เทคโนโลยีการทำงานร่วมกัน 3) เทคโนโลยีในการจัดเก็บ และสอดคล้องกับงานวิจัยของผกาพันธ์ อินต๊ะแก้ว (2552) วิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้ของกลุ่ม

โรงเรียนสาธิต ด้านองค์ประกอบเพื่อสนับสนุนการจัดการ ความรู้ มีเครื่องมือ เทคโนโลยีเพื่อการจัดการความรู้โดย ต้องมีเครื่องมือเทคโนโลยีที่เป็นระบบอัตโนมัติ และตัว บุคคลมีความสามารถที่ใช้เพื่อช่วยสนับสนุนการจัดการ ความรู้โดยสร้างเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ สามารถสืบหา จัดเก็บองค์ความรู้ของบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ

ผลการศึกษาลักษณะวิถีธรรม คือธรรมะ สำหรับความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร ทั้ง 4 โรงเรียน พบว่า ด้านการกระทำดีต่อกัน ผู้บริหารโรงเรียนและครูประพฤติ ปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียน มีกิจกรรมส่งเสริม การเรียนรู้ภาคปฏิบัติ ด้านการพูดดีต่อกัน ครูและ บุคลากรมีสัมมาวาจา คอยให้คำปรึกษาและช่วยตักเตือน ต่อเพื่อนร่วมงานและนักเรียนด้วยความหวังดี ด้านการคิด ดีต่อกัน ผู้บริหารโรงเรียนและครูมีความเข้าใจและ ประารถนาดีต่อกัน ด้านการรู้จักแบ่งปันความรู้ ใช้รูปแบบ การซักถาม การประชุม และนำความรู้ไปเผยแพร่ผ่าน ช่องทางต่างๆ เพื่อให้ทุกคนเข้าถึงความรู้อย่างทั่วถึง ด้าน การมีระเบียบวินัย ครูและนักเรียน มีศีลเป็นตัวกำกับ ความประพฤติทางกายและวาจา พร้อมทั้งปฏิบัติตนอยู่ใน กฎระเบียบของโรงเรียน มีการลงโทษผู้กระทำความผิด ตามหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ ด้านการมีเหตุผลต่อกัน ผู้บริหารและครูมีความสำนึกรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงาน ตามตำแหน่งหน้าที่ การแสดงความคิดเห็นตั้งอยู่บน พื้นฐานของหลักเหตุผล เมื่อเกิดปัญหาในการทำงานอาศัย การปรึกษาหารือแบบกลุ่มเพื่อหาทางออกร่วมกัน สอดคล้องกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ สาราณียธรรม 6 ประการ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539) ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย สาราณีย ธรรม 6 ประการนี้ ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไป เพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี กัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน ทั่วถึงอันไกลจากกิเลสที่เป็น ข้ำศึก เป็นนินยานิกรรมนำบุคคลผู้ทำตามนั้นออกไป เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี่เป็นธรรมชั้นยอดที่ยึดคุมสา รานียธรรม 6 ประการนี้ไว้” และงานวิจัยของพงษ์ศักดิ์

มณีเดช (2550) เรื่อง การวิเคราะห์ความสำเร็จในการ พัฒนาชุมชนของนางทองดี โปธิยงจากมุมมองคำสอน ของพุทธศาสนา บัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการ พัฒนาชุมชนนั้น ในส่วนของบัจจัยภายนอกด้านการมี มนุษยสัมพันธ์ที่ดีตามหลักสาราณียธรรม 6 มีเมตตา ภายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคี สีลสามัญญตา และทิวฐิสามัญญตา คือหลักของสา รานียธรรมที่เกิดขึ้นในหมู่สมาชิกของชุมชน ทำให้ชุมชน เกิดความสามัคคี ความระลึกถึงกัน ความพร้อมเพรียงกัน ที่จะปฏิบัติตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย

ผลการศึกษาลักษณะวิถีธรรม คือธรรมะ สำหรับป้องกันความเสื่อมในองค์กรพบว่า โดยภาพรวมทั้ง 4 โรงเรียน ด้านการประชุมปรึกษาหารือ ได้มีการจัด ประชุมระหว่างกันตามปฏิทินการศึกษาและตามวาระ เร่งด่วนเพื่อวางแผนงาน สรุปการทำงาน แก้ไขปัญหาเรื่อง ต่างๆ และขับเคลื่อนการทำงานให้ไปในทิศทางเดียวกัน ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ไม่ลุแก่อำนาจไม่เห็นแก่ ตัว และรักความสงบ ผู้บริหารโรงเรียน ครู และนักเรียนที่ เป็นพระภิกษุสามเณรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ปรารถนาดีต่อกัน และรักความสงบ ส่งเสริมให้ครูฆราวาสรักาศีล 5 ออกกฎระเบียบข้อบังคับ เพิ่มเติมให้สอดคล้องกับระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ หลักพระธรรมวินัย และมีความเหมาะสมกับวิถีวัฒนธรรม ของแต่ละภูมิภาค ด้านการเคารพนับถือและส่งเสริมคนดีมี ความรู้ให้อยู่ในองค์กร โรงเรียนมีวัฒนธรรมองค์กรเคารพ ให้เกียรติกันตามพรรษา ตำแหน่งหน้าที่และตามโครงสร้าง การบริหาร มีค่านิยมยกย่องส่งเสริมคนดีและปลูกฝัง บุคลากรให้มีความกตัญญูตวาทะที่มีการส่งเสริมพัฒนาครู ให้มีทักษะและความรู้เพิ่มเติมตามภาระหน้าที่รับผิดชอบ พร้อมทั้งจัดสวัสดิการและทุนการศึกษาให้ตามความ เหมาะสม สอดคล้องกับหลักการบริหารวิถีธรรมในทาง พระพุทธศาสนา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539) ที่ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงหวังได้แต่ ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลยตราบเท่าที่ภิกษุ

ยังมีอธิธานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่ และใส่ใจอธิธานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้อยู่” และผลการวิจัยของพระปลัดสุรพงษ์ วชิรญาณ (แก้วกอ) (2555) วิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักอธิธานิยธรรม : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี โดยเทศบาลตำบลขามใหญ่มีการประชุมเป็นประจำในลักษณะการประชุมสามัญประจำปี ละ 4 ครั้งเพื่อติดตามงาน ประเมินผลการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาแนวทางแก้ไขปัญหาการทำงาน มีความเคารพนับถือผู้นำและผู้มีอายุ การบริหารงานจำเป็นต้องมีผู้นำและผู้ตาม ผู้นำให้คำแนะนำสั่งสอนเพราะมีประสบการณ์ ส่งเสริมให้พนักงาน เจ้าหน้าที่ ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ กฎระเบียบที่เป็นทั้งรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติอย่างเข้มงวด และปฏิบัติตามหลักความเชื่อดั้งเดิมคือ “ฮีตลีสองคองลีสี่” ส่งเสริมให้ประชาชนทำนุบำรุงพระภิกษุสามเณร และปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องการจัดการความรู้เชิงพุทธของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในประเทศไทย ในโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา มีการจัดการความรู้ในระดับบุคคลและระดับองค์กร โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีสากลคือภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และเทคโนโลยีสารสนเทศ และใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักกัลยาณมิตตตา หลักกุกุศลธรรม หลักสราณีธรรม และหลักอธิธานิยธรรมเป็นปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการจัดการความรู้เชิงพุทธ ในส่วนการกำหนดแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธ โรงเรียนได้อาศัยกระบวนการกำหนดความรู้ แสวงหาความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ จัดเก็บความรู้ เผยแพร่ความรู้ และประยุกต์ใช้ความรู้ที่ยึดโยงอยู่กับความรู้ดั้งเดิมตามหลักสูตรการศึกษาคณะสงฆ์ไทย ความรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ และ

สอดคล้องวิถีชุมชนในแต่ละภูมิภาค และมีปัจจัยสนับสนุนการจัดการความรู้ในระดับบุคคลและองค์กรที่เอื้อให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จและเกิดความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำด้านการกระตุ้นเตือนทางปัญญานั้น ผู้บริหารยังไม่มียุทธศาสตร์ด้านการจัดการความรู้ที่ชัดเจน ดังนั้นผู้บริหารควรกำหนดให้เป็นนโยบายอย่างเป็นทางการ รวมทั้งเป็นผู้นำในการกระทำกิจกรรมส่งเสริมการจัดการความรู้ และควรมีงบประมาณมาสนับสนุนด้านการจัดการความรู้โดยเฉพาะ

2. ผลการวิจัย พบว่า ครูกัลยาณมิตตยังไม่สามารถสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ในห้องเรียนตามเป้าหมายที่กำหนดได้ ฉะนั้นครูควรมหาแนวทางการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ในห้องเรียน และมีวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลายในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อสร้างความสนใจและแรงจูงใจแก่ผู้เรียน

3. ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยสนับสนุนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับใช้สนับสนุนการจัดการความรู้ในบางโรงเรียนยังไม่เพียงพอ ดังนั้นโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุนสื่อ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับการจัดการเรียนการสอน การเรียนรู้ การสืบค้นข้อมูลและการนำเสนอ งานให้มีความทันสมัยและเพียงพอต่อความต้องการ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธที่เหมาะสมกับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ดังนั้น จึงควรมีการศึกษากับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาแต่ละแห่งที่มีขนาดต่างกัน คือโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ เพราะธรรมชาติของแต่ละโรงเรียนจะแตกต่างกันเพื่อให้ได้แนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธที่เหมาะสมกับโรงเรียนนั้นๆ

2. ควรศึกษาการมีส่วนร่วมในกระบวนการ กำหนดแนวทางการจัดการความรู้เชิงพุทธของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหารโรงเรียน ครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน ชุมชนและหน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

3. ควรมีการศึกษาและกำหนดแนวทางการบูรณาการระบบการจัดการความรู้เชิงพุทธกับระบบการรับรองคุณภาพภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับระบบการประกันคุณภาพของสถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

เอกสารอ้างอิง

ธีระ รุญเจริญ. (2550). **ความเป็นมืออาชีพในการจัดการและบริหารการศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง.

ผกาพันธ์ อินดีะแก้ว. (2552). **รูปแบบการจัดการความรู้ของกลุ่มโรงเรียนสาธิต**. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พงษ์ศักดิ์ มณีเดช. (2550). **การวิเคราะห์ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนของนางทองดี โพธิ์ยอมจากมุมมองคำสอนของพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระณรงค์ กิตติธโร (เด่นประเสริฐ). (2549). **การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระปลัดสุรพงษ์ ฐิตญาโณ (แก้วกอ). (2555).

การศึกษาวิเคราะห์การบริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักอภิธานิยธรรม : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลขามใหญ่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธศาสนาศึกษา, กอง สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2553). **แผนยุทธศาสตร์และแผนการปฏิบัติการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (พ.ศ. 2553 - พ.ศ. 2562)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รสพร ทองธรรมจินดา. (2554). **การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์การที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการวิจัยในชั้นเรียน**. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปกร.

สมชาย นำประเสริฐชัย. (2558). **การจัดการความรู้**. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น.

เอี่ยมอร ชลวร. (2554). **การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ**. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Bass, B. M. & Avolio, B. J. (1994). **Improving Organization Effectiveness Through Transformational Leadership**. Newbery Park, CA: Sage.